

Minjastofnun
Íslands

The Cultural
Heritage Agency
of Iceland

Dalabyggð
Arwa Alfadhli
Miðbraut 11
370 Búðardalur

Stykkishólmur, 6. júlí 2022
MÍ202205-0078/ 6.09 / M.A.S.

Minjavörður Vesturlands
Hafnargata 3 340
Stykkishólmur (354) 570 13
12 (354) 895 18 80
www.minjastofnun.is
Kennitala: 440113-0280

Efni: Dalabyggð. Tillaga að breytingu á deiliskipulagi fyrir Ólafsdal við Gilsfjörð, vegna skógræktar

Með bréfi, dagsettu 15. júní 2022, veitti Minjastofnun Íslands Ólafsdalsfélaginu álit sitt á fyrirhuguðum skógræktaráformum Minjaverndar í Ólafsdal, sbr. deiliskipulagstillögu sem birt er í greinargerð frá 18. mars síðastliðnum. Markmið deiliskipulagsins er verndun og viðhald menningarlandslags í Ólafsdal og uppbygging menningartengdrar ferðapjónustu.

Magnús A Sigurðsson
Minjavörður
magnus@minjastofnun.is

Í desember 2005 gaf Landbúnaðarráðuneytið út greinargerð og tillögur um þjóðjarðir. Lagt var fram að ákveðnar ríkisjarðir verði skilgreindar sem þjóðjarðir og verði í þjóðareign. Um er að ræða jarðir sem hafa sérstaka þýðingu vegna sögu, sérstakrar náttúru, legu þeirra, menningar og minja. Í flokki jarða sem eru fyrst og fremst tengdar sögu og menningu voru ekki nema 7 jarðir valdar, þar af 2 á Vesturlandi, Hvammur og Ólafsdalur, báðar í Dalabyggð.

Í greinargerð deiliskipulags fyrir Ólafsdal, frá 2017, stendur m.a.:

„Menningarlandslag í Ólafsdal er mjög merkilegt á landsvísu. Vegna hóflegra síðari tíma framkvæmda má enn sjá þar minjar um upphaf nútíma jarðræktar í fjölmörgum myndum frá tímum Ólafsdalsskólans. Minjarnar eru afar merkur hluti íslenskrar búnaðarsögu, sem hlífa þarf og sýna verðskuldaða athygli. Þar má nefna mikla hlaðna garða umhverfis tún, stóra nátthaga og umfangsmiklar beðasléttur, líklega þær mestu og best varðveittu á Íslandi. Einnig eru í Ólafsdal merkilegar vatnsmiðlanir, s.s. flóðveita, manngerður bæjarlækur og veitumannvirki til að knýja vélar tóvinnuhússins (1898-1909). Allt er þetta, auk húsaleifa, hluti af órjúfanlegri minjaheild sem er einstök, enda að mestu leyti heildstæð, vel varðveitt og til vitnis um merkilegar framfarir og tilraunir í landbúnaði sem síðan breiddust út um landið. Auk þeirrar minjaheildar sem á rætur að rekja til búnaðarskólans sjást merki um eldri minjar í Ólafsdalstúni, til að mynda er eldri bæjarhóll enn svo til óraskaður austan við skólahúsið (skammt utan deiliskipulagsreits). Með góðu skipulagi og framtíðarþróun er hægt að halda minjaheildinni til haga og kynna fyrir almenningi og ferðamönnum, enda er landslagsheildin í Ólafsdal sérlega vel til þess fallin. ...

Í deiliskipulaginu er lögð áhersla á að samþætta niðurstöður fornleifaskráningar og áætlanir um framtíðarþróun og -hlutverk staðarins, enda ljóst að söguleg dýpt Ólafsdals kemur fram heildarásýnd staðarins þar sem landslag með fornminjum og húsaleifum móta staðarandann. Heildarsýn skipulagsins miðar að því að gera landslagi frá tíð búnaðarskólans sem hæst undir höfði, m.a. með uppbyggingu og áherslu á varðveislu, rannsóknir og fræðslu. Hér er um frumkvöðlaverkefni að ræða, enda ekki einungis fyrirhugað að endurbyggja hús heldur einnig að huga að landslaginu í heild og viðhalda mannvirkjum á borð við áveitur og kerruvegi.“

Í 3. gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012 er kveðið á um að búsetulandslag teljist til fornleifa og sé þar með friðað.

Í athugasemdum með lögunum frá 2012 kemur fram að menningar- og búsetulandslagi væri bætt við upptalningu fornminja til að undirstrika mikilvægi þess að vernda minjaheildir og blandaðar minjar en ekki einungis stakar minjar og til að uppfylla samning Evrópuráðsins um verndun menningarlandslags frá árinu 2000. Samkvæmt samningnum er landslag órjúfanlegur hluti af umgjörð daglegs lífs sem varðveitir sameiginleg menningarleg og náttúruleg verðmæti og myndar grundvöll að sjálfsmynd fólks (5. gr., liður a). Með þessu er reynt að ramma inn þá hugsun að verðmæti liggi í heildinni og að ekki sé nóg að varðveita einstök atriði.

Árið 2018 kom út fornleifaskráning yfir Ólafsdal þar sem öll jörðin var skráð. (Birna Lárusdóttir 2018. *Fornleifar í Ólafsdal við Gilsfjörð. Fornleifaskráning með Landsháttaskráningu*. Fornleifastofnun Íslands FS708-16132). Ein aðalniðurstaða rannsóknarinnar er sú að Ólafsdalur í heild sinni er einstakur minjastaður. Þar kemur margt til. Minjar frá tíð búnaðarskólans eru ótrúlega vel varðveittar og ber allur dalurinn þess merki að þar var ekki stundaður venjulegur búskapur. Túnið var t.d. miklu stærra en hefði mátt vænta fyrir jörð af þessari stærðargráðu í upphafi 20. aldar eða 18,6 hektarar. Annað sem er til marks um sérstöðu Ólafsdals er sú staðreynd að minjastaðir eru almennt bæði fleiri og mun meiri að umfangi en á bæjum þar sem hefðbundinn búskapur var stundaður.

Ólafsdalur er vel til þess fallinn að greina bæði einkenni og verðmæti landslags og áhrif framkvæmda á það af ýmsum ástæðum: Hann er vel afmarkaður, þar er mikill fjöldi minja sem flestar eru frá sama tímaskeiði, varðveisla er frábær og minjar þekja samfelld svæði, gróðurfar hefur lítið breyst frá tíð búnaðarskólans. Síðast en ekki síst eru hin metnaðarfullu áform, sem snúast bæði um endurgerð húsa og viðhald menningarlandslags

Vakin er athygli á því að skv. 51 gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012 eru ákvarðanir Minjastofnunar Íslands skv. 20., 23., 24., 28., 42. og 43 gr. sömu laga endanlegar á stjórnisýslustigi og ekki kærnanlegar til æðra stjórnvalds. Jafnframt er vakin athygli á því að skv. 21. gr. stjórnisýslulaga nr. 37/1993 getur aðili máls óskað eftir skriflegum rökstuðningi stjórnvalds fyrir ákvörðun hafi slíkur rökstuðningur ekki fylgt ákvörðuninni þegar hún var tilkynnt. Beiðni um rökstuðning fyrir ákvörðun skal bera fram innan 14 daga frá því að aðila var tilkynnt ákvörðunin og skal stjórnvald svara henni innan 14 daga frá því hún barst.

Minjastofnun Íslands tekur undir þetta mat skýrsluhöfundar að menningarlandslag í Ólafsdal hafi mikið gildi og beri að varðveita.

Samkvæmt fyrirbyggjandi deiliskipulagstillögu er áætlað að hefja skógrækt á rúmlega 11. ha svæði innan girðingar og um 42. ha svæði utan girðingar. En ljóst má vera að skógrækt mun breyta mjög ásýnd landslags í dalnum.

Egill Erlendsson hjá Líf- og umhverfisvísindastofnun Háskóla Íslands vann fornumhverfisrannsókn við skálarústina í Ólafsdal. (Egill Erlendsson, 2020. *Fornumhverfisrannsókn við skálarúst í Ólafsdal. Skýrsla unnin fyrir Minjavernd*. Háskóli Íslands, líf- og umhverfisvísindadeild). Meginniðurstaða rannsóknarinnar er að ólíkt því sem víðast gerist, benda frjógögnin ekki til þess að birkiskógur eða -kjarr hafi verið sérstaklega ráðandi á svæðinu, birkiskógur eða -kjarr virðist ekki hafa verið afgerandi hluti gróðurs við rannsóknarstaðinn. Eru leiddar að því líkur að hinn voti jarðvegur mýrarinnar hafi þar áhrif, en hann hentar birki ekki vel. Höfundur rannsóknarinnar leiðir að því líkum að rannsóknarsvæðið, skóglaut eða skóglítið og fremur umfangsmiklar mýrar, hafi verið kjörið fyrir fyrstu búsetu. Ekki þurfti að ryðja skóg, heldur bauð umhverfið upp á opin beitar- og slægjulönd.

Í ljósi ofanritaðs telur Minjastofnun Íslands að skógrækt eigi alls ekki heima í því menningarlandslagi sem þar er sem er órofa búsetulandslagsheild með mikið gildi í sjálfu sér og einstakt á landsvísu. Sérstöðu Ólafsdals ber að varðveita, og þá sérstaklega menningarlandslagið sem hefur varðveist vel í gegnum tíðina. Minjastofnun Íslands mælir því gegn því að farið verði í skógrækt innan túns þar sem svæðið er friðað sem menningarlandslag og ljóst að skógrækt myndi valda verulegum skaða á minjum. Eins gerir Minjastofnun alvarlega athugasemdir við að farið sé í skógrækt utan túns þar sem Ólafsdalur sé þjóðjörð sem hefur „sérstaka þýðingu vegna sögu, sérstakrar náttúru, legu, menningar og minja“ Órofa búsetulandslagsheild Ólafsdals ber að varðveita þar sem það hefur mikið gildi í sjálfu sér og er einstakt á landsvísu.

Virðingarfyllt,

Magnús A Sigurðsson
Minjavörður Vesturlands

Afrit sent í tölvupósti: Arwa Alfadhli skipulag@dalir.is
Skipulasstofnun skipulag@skipulag.is

Vakin er athygli á því að skv. 51 gr. laga um menningarminjar nr. 80/2012 eru ákvarðanir Minjastofnunar Íslands skv. 20., 23., 24., 28., 42. og 43 gr. sömu laga endanlegar á stjórnsýslustigi og ekki kærarlegar til æðra stjórnvalds. Jafnframt er vakin athygli á því að skv. 21. gr. stjórnsýslulaga nr. 37/1993 getur aðili máls óskað eftir skriflegum rökstuðningi stjórnvalds fyrir ákvörðun hafi slíkur rökstuðningur ekki fylgt ákvörðuninni þegar hún var tilkynnt. Beiðni um rökstuðning fyrir ákvörðun skal bera fram innan 14 daga frá því að aðila var tilkynnt ákvörðunin og skal stjórnvald svara henni innan 14 daga frá því hún barst.